

ยาน้ำรู้

ยาจันทน์ลีลา

กรกฎ ไชยมงคล พท.บ., วรานนท์ อินทรวัฒนา, พท.บ.

กลุ่มงานการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก โรงพยาบาลพระปกเกล้า จังหวัดจันทบุรี

Received: December 11, 2021 Revised: March 11, 2022 Accepted: April 1, 2022

รูปที่ 1 สูตรตำรับยาจันทน์ลีลา (ที่มา: www.samunpri.com/traditionalmedicine)

สูตรตำรับยา ในผงยา 99 กรัม ประกอบด้วย โกฐสอ โกฐเขมา โกฐจุฬาลัมพา แก่นจันทน์ขาวหรือจันทน์ชะมด แก่นจันทน์แดง ลูกกระดอม เถาบอระเพ็ด รากปลาไหลเผือก หนักสิ่งละ 12 กรัม พิมเสน 3 กรัม¹ โกฐสอ ชื่อวิทยาศาสตร์ *Angelica dahurica* (Fisch. ex Hoffm.) Benth. & Hook. f. ex Franch. & Sav. รสยาขม มัน สรรพคุณ แก้ไข้ แก้หืด แก้ไอ²

โกฐเขมา ชื่อวิทยาศาสตร์ *Atractylodes lancea* (Thunb.) DC. รสยาร้อน สรรพคุณ แก้โรคเข้าข้อ ยารักษาธาตุ ยาขับปัสสาวะ ระงับอาการหอบ แก้อหวนต์จุกแก้ม แก้ไข้ แก้เหงื่อออกมากและแก้ไข้รากสาดเรื้อรัง³

โกฐจุฬาลัมพา ชื่อวิทยาศาสตร์ *Artemisia annua* L. รสยาสุขุมร้อน สรรพคุณ แก้ไข้เพื่อเสมหะ แก้หืด แก้ไอ แก้ไข้เจ็ญ (ไข้จับวันเว้นวัน เป็นไข้จับสั่น) และเป็นยาขับเหงื่อ³

จันทน์แดง ชื่อวิทยาศาสตร์ *Pterocarpus santalinus* L.f. รสยาขมเย็น สรรพคุณ แก้ไข้ทุกชนิด แก้ไอ บำรุงหัวใจ แก้อาการปวดบวม⁴

จันทน์ขาว ชื่อวิทยาศาสตร์ *Santalum album* L. รสยาเผ็ดหวาน สรรพคุณ บำรุงประสาท แก้อ่อนในกระหายน้ำ แก้ตับปอด ขับพยาธิ⁴

ลูกกระดอม ชื่อวิทยาศาสตร์ *Gymnopetalum chinense* (Lour.) Merr. รสยาขม สรรพคุณ แก้ไข้-ไข้จับสั่น บำรุงธาตุ เจริญอาหาร⁴

เถาบอระเพ็ด ชื่อวิทยาศาสตร์ *Tinospora crispa* (L.) Hook. F. & Thomson รสยาขม สรรพคุณ แก้ไข้ แก้โลหิตพิการ⁴

รากปลาไหลเผือก ชื่อวิทยาศาสตร์ *Eurycoma longifolia* Jack รสยาขม สรรพคุณ แก้ไข้ แก้พิษฝี⁴

ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาของยาจันทน์ลีลา

ยาดำรับแผนโบราณที่นิยมใช้แก้ไข้ ยาจันทน์ลีลา ซึ่งประกอบด้วยสมุนไพร 9 ชนิด มีการศึกษารายงานวิจัยฤทธิ์ลดไข้ของยาจันทน์ลีลาในกระต่ายพันธุ์ตาแดงเพศผู้ที่ถูกเหนี่ยวนำให้เกิดไข้ด้วยสาร Lipopolysaccharide ขนาด 10 ไมโครกรัม/กิโลกรัม หลังจากฉีดไปแล้ว 3 ชั่วโมง บ่อนยาจันทน์ลีลา ขนาด 100, 200 และ 400 ไมโครกรัม/กิโลกรัม พบว่า ยาจันทน์ลีลาขนาด 400

ไม่โครกรัม/กิโลกรัม สามารถลดไข้ได้ตั้งแต่ชั่วโมงแรก หลังจากได้รับยาและลดไข้ต่อเนื่อง 3 ชั่วโมง เช่นเดียวกับ ยาพาราเซตามอล⁵

การศึกษาความเป็นพิษของยาแก้ไข้จันทน์ลีลา เป็นการศึกษาพิษของยาจันทน์ลีลาในหนูถีบจักรระยะสั้น และระยะยาว โดยการทดลองพิษระยะสั้น นำยาสกัด แอลกอฮอล์ ไม่จำกัดเพศ แบ่งเป็น 10 กลุ่ม กลุ่มละ 10 ตัว ให้สารสกัดของยาจันทน์ลีลาจากทางปาก ฉีดเข้าใต้ ผิวหนังและฉีดเข้าช่องท้องขนาด 1, 3 และ 10 ก./กก. รวมเป็น 9 กลุ่ม และกลุ่มควบคุมใช้น้ำธรรมดา สังเกต อาการของสัตว์อย่างใกล้ชิด ตลอดเวลา 5 ชั่วโมง ทดลอง ที่ตายในระยะเวลา 72 ชั่วโมง พบว่าผลการทดสอบพิษ ระยะสั้น ยาจันทน์ลีลา ไม่แสดงอาการพิษระยะสั้นในหนู ถีบจักรเมื่อให้ยาทางปาก แต่เมื่อฉีดยาใต้ผิวหนัง และช่อง ท้องขนาดสูง หนูจะมีอาการซึมเล็กน้อย หลังจากนั้น มี อาการปกติทุกตัว และหนูทุกตัวรอดตายในเวลา 72 ชั่วโมง และการทดสอบพิษกึ่งระยะยาวใช้หนูขาว เพศละ 55 ตัว โดยวิธีคละกันแบ่งเป็น 4 กลุ่ม กลุ่มที่ 1-3 กลุ่มละ 16 ตัว ให้อาหารที่ผสมยาร้อยละ 0.5, 5.0 และ 10 ส่วนกลุ่มที่ 4 เป็นกลุ่มควบคุม ให้อาหารธรรมดา ให้ อาหารอย่างสม่ำเสมอ ระยะเวลา 6 เดือน พบว่า การ ทดสอบพิษกึ่งระยะยาวสัตว์ทดลองทุกตัวมีชีวิตอยู่ 25 สัปดาห์ ไม่พบอาการผิดปกติตลอดระยะเวลา 6 เดือน ส่วนของเลือด หน้าที่ของตับ ไต ปกติ⁶

การศึกษาฤทธิ์ยาจากสมุนไพรอายุรเวทศิริราช ดำรับจันทน์ลีลาต่อการจับกลุ่มของเกล็ดเลือด เป็นการศึกษาการวิจัยทางคลินิก เปรียบเทียบก่อนและหลัง ได้รับยา จากอาสาสมัครจำนวน 24 คน ให้รับประทาน ยา 250 มิลลิกรัม 3 เม็ด ทุก 8 ชั่วโมง 3 ครั้งติดต่อกัน ประเมินจากการเจาะเลือดเพื่อวัดการจับกลุ่มของ เกล็ดเลือด 8 ชั่วโมง หลังจากกินยาครั้งแรก โดยใช้ เครื่อง aggregometer และ microplate reader และสาร กระตุ้นการจับกลุ่มของเกล็ดเลือดที่ใช้คือ adrenaline และ adenosine diphosphate วัดอีกครั้งที่ 32 ชั่วโมง และ 8-10 วัน พบว่า อาสาสมัครไม่พบอาการไม่พึง ประสงค์จากการใช้ตำรับยาสมุนไพร และจันทน์ลีลาไม่มี ผลต่อการจับกลุ่มของเกล็ดเลือดของอาสาสมัคร สรุปได้ ว่า จันทน์ลีลาสามารถลดไข้ได้โดยไม่มีผลต่อการจับกลุ่ม

และจำนวนเกล็ดเลือดของผู้ป่วย⁷

การใช้ยาจันทน์ลีลาตามบัญชียาหลักแห่งชาติ⁸ ข้อบ่งใช้

บรรเทาอาการไข้ตัวร้อน ไข้เปลี่ยนฤดู

ขนาดและวิธีใช้

ชนิดผง ชนิดแคปซูล และชนิดเม็ด

ผู้ใหญ่ รับประทานครั้งละ 1-2 กรัม ทุก 3-4 ชั่วโมง เมื่อมีอาการ

เด็ก อายุ 6-12 ปี รับประทานครั้งละ 500 มิลลิกรัม -1 กรัม ทุก 3-4 ชั่วโมง เมื่อมีอาการ

หมายเหตุ ชนิดผงให้ละลายน้ำสุกก่อนรับประทาน

ข้อควรระวัง

-ไม่แนะนำให้ใช้ในผู้ที่สงสัยว่าเป็นไข้เลือดออก เนื่องจากอาจบดบังอาการของไข้เลือดออก

-หากใช้ยาเป็นเวลานานเกิน 3 วัน แล้วอาการไม่ ดีขึ้น ควรปรึกษาแพทย์

เอกสารอ้างอิง

1. Ministry of Health. National of drugs. Ratchakitchanusa 2021;138(Special165):13.
2. Department of Thai traditional and alternative medicine. KOT SO. Journal of Thai Traditional & Alternative Medicine 2019;17(2):341-6.
3. Department of Thai traditional and alternative medicine. KOT KAMAO. Thai-Chinese herbs manual. Bangkok: Office of security service the war veterans organization of Thailand; 2008.
4. Yuyen Y. Medicinal plants in that wipagcs textbook. Phranakhon Rajabhat Research Journal (Science and Technology) 2017;12(2):109-113.
5. Thongpraditchote S, Wongkrajang Y, Temsiririrakkul R, Naksa-nga R, Kongsaktragoon B. The antipyretic activity of Chantaleela formula. Thai journal of phytopharmacy 2001;8(1):24-30.
6. Ngamwat W, Chawarittumrong P, Permpipat U, Leelakulthanit O, Aumpornprapa A, Chanthornchaya J, et al. Acute and sub-chronic toxicity of Chan-ta-lee-la in animals. Bulletin of the Department of Medical Sciences 1987;29:299-305.
7. Itthipanichpong R, Lupreechaset A, Chotewuttakorn S, Akarasereenont P, Onkoksoong T, Palo T, et al. Effect of Ayurved Siriraj herbal recipe Chantaleela on platelet aggregation. J Med Assoc Thai 2010;93: 115-22.